

Bálványos Huba a tanszékalapító

2. rész

Bakos Tamás, ELTE Tanító- és Óvóképző Kar

Absztrakt

Bálványos Huba művészeti nevelői pályája a Budapesti Tanítóképző Főiskolán bontakozott ki, ahol 1977-től kezdett tanítani. 1986-ban főiskolai tanári kinevezést kapott. 1989-ben alapította meg az önálló Vizuális Nevelési Tanszékét. 2002-ig volt tanszékvezető. 1990-ben alapította kollégáival a Felsőoktatási Vizuális Nevelési Kollégiumot. Négy évig volt tagja MAB Művészeti és Mesterképzési Bizottságnak. 1997-ben Szent-Györgyi Albert-díjban részesült, 2008-ban Eötvös József-díjat kapott, 2010-ben Csokonai Vitéz Mihály alkotói díjat vehetett át. Vizuális nevelésre irányuló munkáját a szemléleti megújítás jellemezte,



1. kép. Bálványos Huba az 1980-as évek végén, egy hallgatókkal való közös óvodai festőakción. Forrás: Máté Alice gyűjteménye

amelyet országos jelentőségű tankönyvsorozatban publikált. Ezek a dokumentumok megalapozták és napjainkig meghatározzák tanítóképzésünk vizuális nevelési irányait. Hallgatók közötti népszerűsége legendás volt. Hazánk kulturális életének kevés olyan személyisége van, akinek eredményes képzőművészeti alkotó tevékenységét országos hírű művészetpedagógiai munka is kíséri.

Bálványos Huba a tanszékalapító

Bálványos Huba 1977-ben került a Budapesti Tanítóképző Főiskolára Dr. Donáth Péter hívására, kinek kollégiumában a Bánki Donáth Főiskolán, Bálványos Huba gyakran tartott előadásokat. Évek óta szabadúszóként tevékenykedve jó lehetőségnek tűnt a főiskolai tanítás, mint biztos megélhetési lehetőség, arra is gondolva, hogy a tanítás mellett töretlenül folytatható az alkotói munka is (Tudósportrék, 2010), amely nem feltétlenül mindig jövedelmező. Az ismeretközvetítő szemléletformáló tevékenység pedig már jelen volt életében a korábbi években is (Képzőművészeti Főiskola, szakkörök, vitafórumok vezetése). A tanítóképzésben megjelenő vizuális nevelési közeg hamar kihívásnak és készletének tűnt Bálványos Huba számára. Fontos feladatnak kezdte érezni a leendő pedagógusok vizuális szemléletének formálását, valamint gyorsan átlátta a képzés tartalmi megújításának szükségességét is. A főiskola 1978-79-es évkönyvében már gyaníthatóan általa megfogalmazott mondatok utalnak a szemléleti váltás első mozzanataira, amely az élmény alapú vizuális önkifejezés fontosságát helyezi előtérbe, egyben érzékeltetve, hogy a

felvett hallgatóknál jelentős lemaradást kell pótolni vizuális műveltség terén:

„A követelmények meghatározásakor abból kellett kiindulnunk, hogy a szakkollégistáink önkéntes jelentkezése ellenére is hallgatóink csak átlagos zenei, illetve rajzi képességekkel rendelkeznek, ezért az oktatás során az önkifejezésnek azokat a formáit helyeztük előtérbe, melyek viszonylag hamar hoznak élvezhető, tetszetős eredményeket, és kedvet ébresztenek a munkához.” (BTF évkönyv 1978-79. 49-50.o)

Vizuális nevelés 1978-ban rajz munkacsoportként az ének-zenevel összevonva a Művészeti Nevelési Tanszék keretein belül történt. A munkacsoport oktatói jellemzően képzőművész tanárok voltak (Bálványos Huba grafikusművész, Krassói Erna textilművész, Poeszné Juhász Erika festőművész, Rudolf Éva festőművész, Sánta László festőművész). Ez megfelelt az időszak művésztanár szemléletének, vagyis annak, hogy művészetet tanítson hivatásos képzőművész. Közös kiállításon történő szereplésük megszokott esemény volt. 1978-ban főiskolán rendezett kiállításukat Somogyi József, a Képzőművészeti Főiskola rektora nyitotta meg. (BTF évkönyv, 1978-79. 51.o). 1979-ben a tanítóképző főiskolák képzőművész tanárainak közös kiállítása is volt az épületben. A munkacsoport egyetlen tanári szobát jelentett egészen a főiskola épületének bővítéséig. Az oktatók asztalai középre rendezve helyezkedtek el. A falak mentén erős polcok sorakoztak, papírokkal, modellanyagokkal megrakodva. A sarokban egy rezsón terpeszkedett a nagy teáskanna. (Cúthné,

Endrődy, Pölcz, 2020, 16. o) Ez az egy térben tartózkodás is segítette az évtizedekre szóló szakmai alapú, de családi hangulat megalapozását és fenntartását. (1. kép)

A tanszék oktatói gárdája a 80-as évek végén bővült Szabó György, Kardos Mária, Bakos Tamás, Gerber Pál, Boza Erzsébet személyével. A tanszék személyi állományának bővítésére Bálványos Huba kapott megbízást, és ezzel szinte párhuzamosan egyre aktívabb szerepet kapott a tematikák, tanmenetek kidolgozásában is. Intellektusának köszönhetően jelenléte a főiskola társadalmi életében is hamarosan visszavonhatatlanná vált (a későbbiekben főigazgatói szerepkör betöltésére is esélyes volt). A munkacsoport bővülése, szakmai potenciájának erősödése az intézményen belül (amely kétségkívül Bálványos Huba aktivitásának volt köszönhető) megteremtette az önálló tanszékké alakulás feltételeit.

A tanszékké alakulást megelőző években Bálványos Huba irányításával már kibontakozott az a szemlélet, amely egy jól körülhatárolható struktúrában törekedett megmutatni és taníthatóvá tenni a vizuális kultúra árnyaltságából adódó vizuális közlésformákat. Ebbe az irányba történő törekvésének bizonyítékai az 1987-es tantárgyi rendszer tematikái. (Cúthné, Endrődy, Pölcz, 2020, 43-46. o) Az egyes tematikai egységekhez közvetlenül kapcsolódtak tantárgy-pedagógiai ismeretek. A vizuális jelenségeknél már elkülönült az ábrázolás és kifejezés céliránya. Az első félév tananyagában megjelentek a későbbi alapozó vizuális nyelvi gyakorlatok nyomai. 1987-ben az alapképzés mellett szakkollégiumi képzés is jelen volt (a jelenlegi vizuális műveltségi terület előzményeként).

Az 1989-ben alakult Vizuális Nevelési Tanszék a vizuális nevelés céljának és tevékenységi rendszerének újragondolásával indult. A tanszéki induló program az un. Korrigált vizuális nevelési programban konkretizálódott és 1990-ben elnyerte a

Művelődési és Köznevelési Minisztérium Köznevelés Fejlesztési Alapjának támogatását. (BTF évkönyv 1994-99. 154. o.) A programmal széles körű korszerűsítési folyamat indult meg az ország tanítóképzését és a köznevelési gyakorlatot egyaránt érintve. A program olyan sarokpontokra épült, amely szakítva az egyoldalú látványalapú rajzoktatási hagyományokkal, a vizuális jelenségek teljes körét térképezte fel, kategorizálta és vetítette a köznevelés módszertani gyakorlatába.

Alapelvek Bálványos Huba meghatározásával:

„A színvonalas *esztétikai-művészeti nevelés* képes humán értékirányultságot vinni a szocializációba. Az esztétikai nevelés nem úgy foglal helyet a nevelés egészében, mint rész az egészben, hanem mint az egésznek egy vetülete.

A vizuális nevelés a *tárgykultúra* kreativitás mobilizálásával elsősorban a személyiség alkotó komponensét fejleszti és elmélyíti a személyiségben a kollektív identitás tudatát.

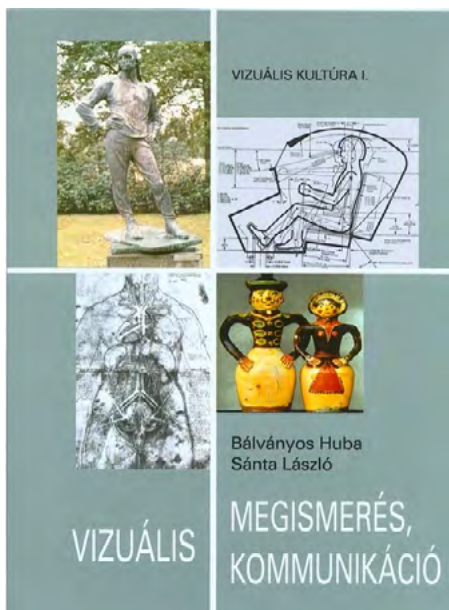
A vizuális nevelés a kifejező kreativitás mobilizálásával elsősorban a személyiség önismereti komponensét fejleszti és elmélyíti, gazdagítja a személyiség esztétikai viszonyait. A vizuális nevelés a *vizuális kommunikációs* ismeretekkel és gyakorlatokkal döntően a személyiség kommunikációs képességének fejlesztéséhez járul hozzá. A vizuális nevelés nem egyetlen tárgy és különösen nem egy készsgtantárgy.” (BTF évkönyv, 1994-99, 155. o.)

A tanszék megalakulásával egyidejűleg a tanszékvezető kezdeményezésére megalakult a *Tanító és Óvóképző Főiskolák Vizuális Nevelési Kollégiuma*. (Cúthné, Endrődy, Pölcz, 2020, 19. o) Szakmai ernyőként működve, kölcsönös információ- és tapasztalatcserével kontrollálta és visszaigazolta, avagy újításokra inspirálta a terület oktatóit.

Ezek után a tanszék bekapcsolódott a Nemzeti Alaptanterv

munkálataiba. A szakmai egyesület NAT munkacsoportját is a tanszék szervezte meg, és Bálványos Huba irányította négy éven keresztül. A NAT elkészült anyagához a tanszék programja kínált elméleti és tapasztalati támpontot. A tanszék munkájához az MKM KÖFA támogatását élvezhette, majd a Soros Alapítvány támogatta a programot. (Cúthné, Endrődy, Pölcz, 2020, 19. o) A NAT munkálatai közben a tanárképző főiskolák és művészeti egyetemek (Magyar Képzőművészeti Egyetem, Iparművészeti Egyetem) csatlakozásával megalakult és bejegyzést nyert a *Pedagógusképző Főiskolák Vizuális Nevelési Kollégiuma*. Az egyesület elnöke Bálványos Huba lett. (A megalakulást követően röviddel a kollégium betagozódott az Óvó- és Tanítóképzők Egyesülete szervezetébe.) Az egyesület kapott megbízást az Országos Tantervfejlesztő Bizottságtól a 4 éves tanítóképzés vizuális nevelési szakterülete tantervének fejlesztésére. A munka eredménye, hogy a tanítóképzés vizuális nevelési tanterve és a NAT Vizuális Kultúra fejezete minden tekintetben-szinkronban volt és van napjainkig is egymással. (Cúthné, Endrődy, Pölcz, 2020, 19. o) Az egyesület 2011-ig működött Bálványos Huba, majd *Gaul Emil* vezetésével. Programjának fontos részét képezte az aktuális vizuális nevelési témákon túl az a módszertani vásár, amelynek keretein belül a tanítóképző intézmények hallgatói tanítási versenyek formájában mutathatták be felkészültségüket. Itt kell megemlíteni, hogy a tanítási gyakorlatok egyik szemléletes értékmérő formája volt a Kaposvári Országos Tanítási Verseny. Ugyancsak itt Kaposváron tartotta az egyesület is gyakran találkozót. A helyszínt az akkori főigazgató, Leitner Sándor festőművész, előzetesen biztosította. (Cúthné, Endrődy, Pölcz, 2020, 20. o)

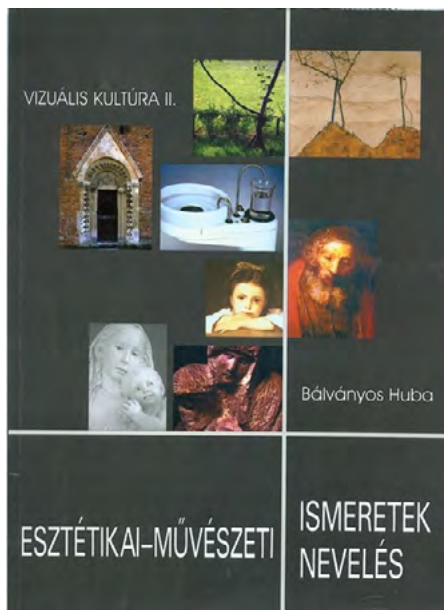
A tanszékké alakulás és új szemléletű programalkotás mozzanatai szükségessé tették és felgyorsították a jegyzetírási törekvéseket is. Kiegészítő jegyzetek már korábban is készültek. (Pld: Kardos Mária



2. kép. Bálványos Huba, Sánta László (1998). *Vizuális Megismerés, vizuális kommunikáció*. Budapest: Balassi Kiadó, ISBN: 963 506 172 2

(1985). *Népművészet. Kiegészítő jegyzet*. BTF, Sánta László (1991). *Szemelvények a vizualitás köréből* (BTF) A tanszék oktatóinak első közös tanulmánykötete Bálványos Huba szerkesztésében, 1993-ban a BTF gondozásában jelent meg *Vizuális tanulmányok* címmel. Az egyéni szakmai irányultságokat tükröző tanulmányokat erőteljes módszertani szemlélet és gazdag képanyag kísérte.

A már korábban tervezett tankönyvsorozat az 1990-es évek végére a megvalósulás útjára léphetett. A felsőoktatási tankönyvpályázaton a Balassi Kiadó támogatást nyert, 1997-ben Bálványos Huba és Sánta László átírták és kibővítették a már működő főiskolai kiadású jegyzetüket, és 98-ra megjelent a kiadónál a *Vizuális megismerés, vizuális kommunikáció* c. tankönyv (2. kép), amit aztán a tanítóképzők majd mindegyikében bevezettek. Tartalma Bálványos Huba megfogalmazása szerint: „Le kell írni és értelmezni kell, a vizualitás szerepét a megismerésben. Le kell írni és értelmezve rendezni kell a vizuális kommunikáció jelenségeit, le kell írni és értelmezni kell a megismerésben és a kommunikációban



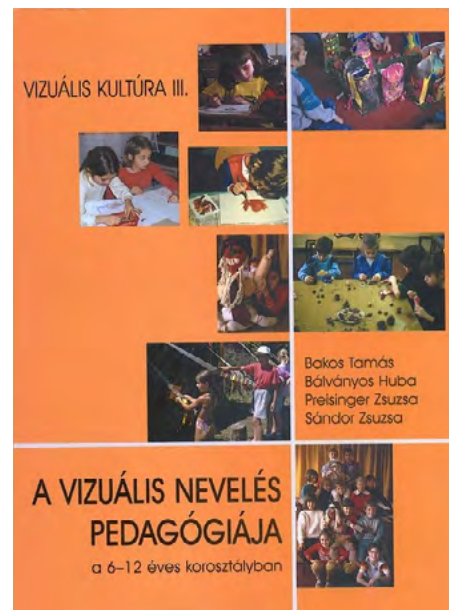
3. kép. Bálványos Huba (2003). *Esztétikai művészeti ismeretek, esztétikai művészeti nevelés*. Budapest: Balassi Kiadó, ISBN:963 506 533 7

működő sokféle képjelenséget.” (Bálványos-Sánta 1998, Bevezető)

1999-re pedig megjelent Bálványos Huba: *Esztétikai művészeti ismeretek, esztétikai-művészeti nevelés* c. tankönyve (3. kép), melynek szerkezetét esztétika előadásainak anyaga a képanyaggal együtt alkotta. Harmadikként a *Vizuális nevelés pedagógiája* jelent meg 2000-ben, szerzők: Bakos Tamás, Bálványos Huba, Preisinger Zsuzsa, Sándor Zsuzsa. (4. kép) 1995-ben a tanszék részterületekkel foglalkozó további tankönyvek, illetve tanítói kézikönyvek elkészítésére kapott támogatást a Pro Renovanda Alapítványtól.

Az 1995/96-os tanévben beindult 4 éves tanítóképzéssel járó feladatok egy része intézményközi feladatként is jelentkezett: a budapesti tanszékről a tanterv kimunkálása során több új vagy megújított tantárgy szakanyaga is elkészült.

A 4 éves képzés műveltségi területe tartalmilag és óraszámában a tanítóképzés vizuális nevelési koncepciójának optimalizált helyzetét jelentette. Mondhatni, beköszönött a képzés aranykora. A tantárgyi rendszer differenciálttá vált. Az *alapozó stúdiumok* a képalkotás



4. kép. Bakos Tamás, Bálványos Huba, Preisinger Zsuzsa, Sándor Zsuzsa (2000). *A vizuális nevelés pedagógiája*. Budapest: Balassi Kiadó, ISBN: 963 506 322 9

alapvető törvényeivel foglalkozott gyakorlatok formájában a vizuális megismerés és kommunikáció elméleti tárggyal párhuzamban. Az általános képzésben az alapozó tárgy után helyet kaphattak a *kommunikációs és szemléltetési stúdiumok*, amely azért érdemel említést, mert a tanszék kezdetektől fogva küldetésének tartotta, hogy a szemléltetés módszerének tanítását tantárgyközi jellege mellett is felvállalja. 2003-ban tankönyvet is kapott a tárgy. (5. kép) Az önálló alkotás lehetősége a *képi kifejezés és tárgyalkotás, mint művészeti stúdiumok* tantárgyak keretei között valósult meg az *esztétika* elméleti előadásokkal párhuzamban. Meg-megújuló tartalmi korrekciókkal ez a felépítés jellemzi napjainkig is a tanszék tanítóképzést érintő vizuális nevelését.

Új elemként jelent meg a műveltségi terület tantárgyi struktúrájában a *fotó és animáció, művészetszociológia, művészetszichológia, később alternatív vizuális nevelés*. A *tárgykultúra, népművészet és design* egy félévre terjedő egységet kapott, ugyanígy a *képzőművészet és művészettörténet*, valamint helyet kapott a *bábművészet* is. (Cúthné, Endrődy, Pölcz, 2020, 22 o)



5. kép. Bálványos Huba (szerk, 2003). *Látás és szemléltetés. Szöveggyűjtemény.* Budapest: Balassi Kiadó, ISBN 963-506-521-3

A tanszék és a tanszékvezető egyik legnagyobb vállalkozása volt az egri Eszterházy Károly Tanárképző Főiskolától átkért levelező tagozatos rajztanár-képzés kétszer négy félévének végig vitele (1997-2000). A hallgatók döntő többsége az elmúlt mintegy tíz évben végzett rajz szakkollégista volt. Ezen a képzésen bebizonyosodott, hogy a tanítóképzésben kapott vizuális elméleti ismeretek jól alapozzák a tanári képesítés követelményeit. Fejlesztést elsősorban a rajz és festői

képességek igényeltek. Az egri intézmény részéről Nagy B István festőművész vett részt az oktató és szervező munkában.

A volt tanítványok napjainkban is rendre emlegetik azokat a szabadon választott tantárgyakat, melyek a tanár úr nevéhez fűződtek. A szabadon szervezett programoknak egyébként is volt gazdag hagyománya, Bálványos tanár úr gyakran szervezett a '80-as, '90-es években is kiállítás látogatásokat (Velence, Bécs, Firenze), műelemző köre pedig elhíresült népszerűségéről. További emlékezetes szabad kurzusai az *ART Mozi*, *Mez-telen művészet*, *Modellrajz* és a *Művészeti ismeretek*. Ez utóbbin rendszeresen szerepeltek neves előadók, képzőművészek (Földi Péter, Kicsiny Balázs, Vertel Andrea, Lakatos Iván és még sokan mások), akik anyagi ellenszolgáltatás nélkül beszéltek alkotói módszerükről, hozták el képeiket, filmjeiket és csalogattak be sok külsős érdeklődőt is. A kurzusokat még professzor emeritus kinevezése után is – mint nyugdíjas – örömmel folytatta. (7. kép)

Főiskolai tevékeny munkája közepette több kulturális, közművelődési szervezet tagja is volt, például az NKA Közművelődési Kollégiuma, a Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány és a Magyar

Mozgóképek Közalapítvány. 1977 és 1986 között a Magyar Képzőművészek és Iparművészek Szövetségében a képgrafikus szakosztály titkára, 1986 és 1990 között alelnöke volt.

Nem lenne meglepő, ha a jelentős oktatói, tanszékvezetői elfoglaltságok hátráltatnák a művészi alkotói munkát, mégis minden évben volt önálló kiállítása itthon és külföldön, valamint voltak könyv illusztrációs és közintézményi dombozmű munkái is. Habár itt nem feladat képzőművészeti munkásságának méltatása, jellemzése, de aki honlapján munkáit lapozgatja feltűnhet, hogy a nyolcvanas évek végétől megszorodnak expresszív és lírai hangvételű egyedi grafikai technikával, leginkább ceruzával készült képei. Több munkáján továbbra is – ostorcsapás szerű – kritikai látásmóddal szembesül a néző, vagy mint a „*Ketten*” című sorozat esetében személyes sorsokat mutat érzékeny, csendes vonalvezetéssel. Bálványos Huba ugyanis a főiskolai évei után – saját bevallása szerint – nem gyakran nyúlt ceruzához, képeinek fő technikája évtizedekig szinte kizárólag a litográfia és linómetszet volt. A ceruza viszont gyors képi kifejezést tesz lehetővé. (8. kép) Emlékezetes számomra öniróniától sem mentes



6. kép. Bálványos Huba 2000-ben. Forrás: Máté Alice gyűjteménye



7. kép. Bálványos Huba 2010-ben. Gerber Pál felvétele



8. kép. Bálványos Huba. 1992. Ketten X.
<https://balvanyoshuba.hu/galeria/album/rajzok-vegyes-technikaval/ketten/>



9. kép. Bálványos Huba 2009-2010. Homage a Michelangelo

Vénusz képe, vagy a *Homage a Michelangelo* (9. kép).

Jóval a ma már megszokott Erasmus cserekapcsolatok előtt, a tanszéki program szerves részét képezte olyan külkapcsolatok létrehozása, amely szemléleti tapasztalatcserék révén a későbbiekben tantárgyfejlesztő lehetőségeket is hordozhattak. Ennek első mozzanata volt a Schwabisch Gmünd-i Pedagógiai Főiskolával létrejött szakmai kapcsolat 1993-tól 2008-ig a Tempus Közalapítványi Pályázat keretében. A kölcsönös szakmai kiállítások szemléleti tájékozódáson túl, egy öt éven át tartó oktatói partnercsere is létrejött. (Cúthné, Endrődy, Pölcz, 2020, 24 o)

Élénk kapcsolat alakult ki a holland Hogeschool de Kempel nevű pedagógiai főiskolával. 1998. májusában már hetedszer utazhatott az éppen harmadéves vizuális csoport nyolc hallgatója Hollandiába úgy, hogy a holland fél messzemenően segítette anyagilag is az utazások megvalósulását. Csereként a magyarul is beszélő Jaring Landman professzor a holland intézet költségén hozott mindig Magyarországra bérelt kibussszal 8-8 hallgatót. Elsősorban hallgatócsoportok kölcsönös intézmény és múzeumlátogatásait tartalmazta a program. (Cúthné, Endrődy, Pölcz, 2020, 25 o)

A sok fejlesztő, színes program mellett még arra is maradt Bálványos Hubának energiája, hogy tevékenyen részt vegyen az iskolai gyakorlatokon, saját kamerájával felvételeket készítsen vizuális nevelési témákban. Fontosnak gondolta, hogy az elméleti alapukon nyugvó szemléleti téziseinek gyakorlati megvalósulásáról, annak lehetőségeiről személyesen is meggyőződhesen. (10. kép) Ugyancsak szervező munkájának köszönhető, hogy a tanszék által már rég álmodott és a rajzolni, festeni szerető hallgatók által már gyakran emlegetett hallgatói művésztelep is megvalósult. A Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány támogatásával, néhány alkalommal (2008, 2009) Szálkán



10. kép. Iskolai gyakorlaton. Máté Alice gyűjteménye

került sor művésztelepi munkára. (Cúthné, Endrődy, Pölcz, 2020, 27 o) A délelőtti modellrajzi órákat délután rendre szabad festői tevékenységek követték, esténként pedig előadások, vetítések zárták a napot. A nyári munka zárását a szeptemberi beszámoló kiállítás jelentette. (11. kép)

A mondhatni váratlanul félbeszakadt életút zárására nehéz jó mondatokat találni, mivel Bálványos Huba szinte az utolsó hónapokig is dolgozott. Zebegényi kiállítását szervezte és előadásainak anyagát rendezve egy új könyv terve is kirajzolódott. Színes, széles spektrumú pályája és humanista világnézete leginkább egy reneszánsz vagy megújulást kereső mester tevékenységére emlékeztetett. Valószínűleg az egyik volt az utolsók közül. (12. kép)

Hivatkozások:

Adamik Tamásné, Bollók Jánosné, Magyarfalvi Lajos (szerk, 1980). *A Budapesti Tanítóképző Főiskola évkönyve 1978-79*. Budapest: Budapesti Tanítóképző Főiskola. ISSN:0133-3560 https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdfjs/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/11381/Evkonyv_1978-1979.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Utolsó letöltés:2022.01.15)

Bakos Tamás, Bálványos Huba, Preisinger Zsuzsa, Sándor Zsuzsa (2000). *A vizuális nevelés pedagógiája*. Budapest: Balassi Kiadó, ISBN: 963 506 322 9



11. kép. Művésztelepi értékelés. Máté Alice gyűjteménye

Bakos Tamás. Rajzolt út – A Vizuális Nevelési Tanszék Története. In: Cúthné Gyóni Eszter, Endrődy Orsolya, Pölcz Ádám (szerk, 2020). *Élő hagyomány a Budai Képzőben. Mozaikok 150 év történetéből*. Budapest: ELTE Tanító- és Óvóképző Kar. ISBN 978-963-489-235-9 15-46. o.

Bálványos Huba honlapja. <https://balvanyoshuba.hu/>

Bálványos Huba, Sánta László (1998). *Vizuális Megismerés, vizuális kommunikáció*. Budapest: Balassi Kiadó, ISBN: 963 506 172 2

Bálványos Huba (2003). *Esztétikai művészeti ismeretek, esztétikai művészeti nevelés*. Budapest: Balassi Kiadó, ISBN:963 506 533 7

Bálványos Huba (szerk, 2003). *Látás és szemléltetés. Szöveggyűjtemény*. Budapest: Balassi Kiadó, ISBN 963-506-521-3

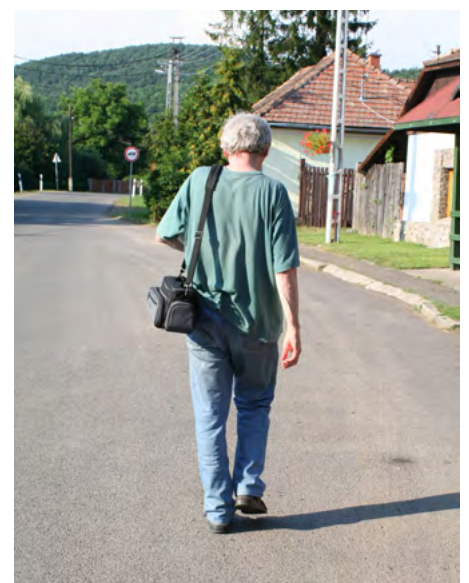
Csíkvári Gábor, Hangay Zoltán, Székely Árpád, Véghelyi Józsefné (szerk, 1999). *A Budapesti Tanítóképző Főiskola Évkönyve 1994-1999*. Budapest: Trezor Kiadó, ISBN: 963 9088 44 7 https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdfjs/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/11391/Evkonyv_1994-1999.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Utolsó letöltés, 2022.01.15)

Krunák Emese (1984). *Bálványos Huba*. Budapest: Képzőművészeti Alap Kiadó Vállalata, ISBN: 9633363446

Maros Gábor, Nagy Ernő, Nádori Eszter, Szabó Sóki László (2010). *Tudósportrék: Bálványos Huba*. <https://www.youtube.com/watch?v=Kyvegg-VcIvI> (Utolsó letöltés: 2021.02.26)

Vizuális Nevelési Tanszék tematikák archívuma

A felhasznált képek nagy része Máté Alice személyes fotóarchívumából származik.



12. kép. Bálványos Huba Zebegényben. Máté Alice gyűjteménye